

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА**Грідін О.В., аспірант*, ХНТУСГ імені Петра Василенка**

В статті проведено аналіз сучасного стану та динаміки державної підтримки сільського господарства України в цілому та зерновиробництва зокрема.

In the article the analysis of the modern state and dynamics of state support of agriculture of Ukraine is conducted on the whole and productions of corn including.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сільське господарство посідає одне з найголовніших місць серед інших галузей народного господарства в питанні забезпечення продовольчої безпеки країни і тому вимагає комплексного, виваженого та раціонального підходу в питанні державного регулювання. В умовах інтеграції та глобалізації світової економіки перед Україною стоїть проблема раціонального поєднання, на основі об'єктивних економічних законів, в єдиному механізмі, підходів ринкового саморегулювання та державного регулювання, що включає в себе, поряд з іншим, проведення обміркованої політики протекціонізму і підтримки вітчизняного товаровиробника, захисту інтересів ринку та кінцевого споживача.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки бюджетна підтримка сільського господарства в Україні, в порівнянні з розвиненими країнами світового співтовариства, є неефективною та за окремими напрямками вкрай недостатньою. Підтримка сільськогосподарського виробництва повинна враховувати особливості сучасного стану галузі, базуватись на створенні комплексу правових, організаційних, соціально-економічних та інших умов, які в свою чергу мають сприяти покращенню фінансового стану суб'єктів господарювання, створенню належних умов праці, забезпеченню їх необхідними матеріально-технічними, фінансовими ресурсами, а найголовніше стати запорукою укріплення продовольчої безпеки країни в цілому.

Окреме місце в проблемі державної підтримки сільського господарства, як галузі, посідає питання забезпечення належної підтримки зерновиробництва, особливо з огляду на те, що зерно для України було і залишається стратегічним товаром за всіма напрямками торгівлі як за внутрішніми, так і за зовнішніми.

Окрім того, проблема недосконалості державної підтримки сільського господарства в цілому та зерновиробництва зокрема, ускладнюється взятими зобов'язаннями нашої держави, відповідно до досягнутих домовленостей при вступі в СОТ, щодо скорочення обсягів внутрішньої підтримки за окремими напрямками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Не зважаючи на те, що вирішенню даної проблеми було присвячено безліч наукових праць таких видатних вчених-економістів як: П. Саблука, О. Білоуса, В. Власова, І. Лукінова, С. Квапі, А. Борца, Ю. Лузана, О. Шпичака, І. Ільчука, В. Андрійчука, С. Дем'яненка, Т. Осташко, О. Могильного, І Кобути та багато інших, попре це, нажал, все ще залишається не вирішеним цілий комплекс питань пов'язаних з удосконаленням принципів та механізму державної підтримки сільського господарства.

Цілі статті. Метою даної публікації є висвітлення сучасного стану, динаміки та напрямів державної підтримки сільського господарства в цілому та зерновиробництва зокрема.

Виклад основного матеріалу. Перед Україною, після вступу до СОТ, постало питання певного скорочення обсягів державної підтримки сільського господарства по заходам так званої «жовтої скриньки», а саме: розмірів дотацій на сільськогосподарську продукцію; компенсацій частин витрат на мінеральні добрива, засоби захисту рослин, енергоресурси; пільгове кредитування за рахунок бюджету; списання боргів; пільги на транспортування тощо. Вимоги організації, щодо скорочення саме цих заходів внутрішньої підтримки, обумовлені тим, що вони справляють суттєве викривлення вільної конкурентної боротьби, дестабілізують і без того складну ситуацію на загальносвітовому аграрному ринку. Відповідно до взятих на себе зобов'язань, Україна має здійснювати підтримку, на яку поширюються зобов'язання зі скорочення, в розмірі, що не перевищує 10 % від вартості валової продукції сільського господарства країни.

В той же час, країна-учасниця СОТ має право фінансувати заходи, які не скеровані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників в будь-якому обсязі в залежності від можливостей свого бюджету. Ці заходи пов'язані з: проведенням наукових досліджень; підготовкою і підвищенням

---

* Науковий керівник: професор Мазнев Г.Є.

кваліфікації кадрів; сприянням збуту продукції; удосконаленням інфраструктури; охороною навколишнього середовища та ін. Також не можна не відмітити заходи, пов'язані з обмеженням перевиробництва, – заходи «блакитної скриньки». Відносно них також не має жодних обмежувачих вимог з боку СОТ, але їх значення важко переоцінити, оскільки вони відіграють не менш важливу роль і сприяють фіксації та утриманню обсягів виробництва на певному раціонально необхідному рівні і тим самим деякою мірою запобігають різким коливанням цін.

Вивчаючи як останнім часом склалась ситуація з державною підтримкою сільськогосподарського виробництва (таблиця), необхідно відмітити, що незважаючи на постійне збільшення державної допомоги (за останні 5 років більш ніж в 4 рази), динаміка обсягів виробництва сільськогосподарської продукції залишається, порівняно з цим, дуже низькою. Так, в період з 2004 по 2008 рік валове виробництво сільськогосподарської продукції підвищилось лише на 13,64 %. В той же час, питома вага підтримки в обсязі виробництва сільськогосподарської продукції 2008-го року становила вже 16,0 %, проти 12,1 % - 2007-го і 7,6 % - 2006-го року. З огляду на це, постають цілком логічні запитання про рівень ефективності тих чи інших напрямів державної підтримки, а відповідно і про їх доцільність.

Таблиця

Підтримка сільського господарства з державного бюджету України в період з 2004 по 2008 роки

Показники	Роки					2008 р. у % до 2004 р.
	2004	2005	2006	2007	2008	
1	2	3	4	5	6	7
Валове виробництво сільськогосподарської продукції, млн. грн.	91804,0	92586,0	94895,0	88769,0	104323,0	113,64
Видатки державного бюджету, спрямовані на підтримку сільського господарства, млн. грн.	1051,5	2774,0	3045,0	4992,0	9724,0	924,77
Спеціальний режим оподаткування ПДВ, млн. грн.	2962,3	3779,9	4124,3	5714,0	7099,3	239,65
Загальна сума підтримки, млн. грн.	4013,8	6553,9	7169,3	10706,0	16823,3	419,14
в т.ч. на 1 га посівних площ, грн.	150,0	251,6	276,5	410,8	625,4	416,93
Питома вага підтримки в обсязі виробництва сільськогосподарської продукції, %	4,4	7,1	7,6	12,1	16,0	x

Досліджуючи проблему державної підтримки сільського господарства, більш детально, хотілося б зупинитись на питанні обсягу та динаміки підтримки виробництва саме зернових, що не є випадковим (рис. 1-2).

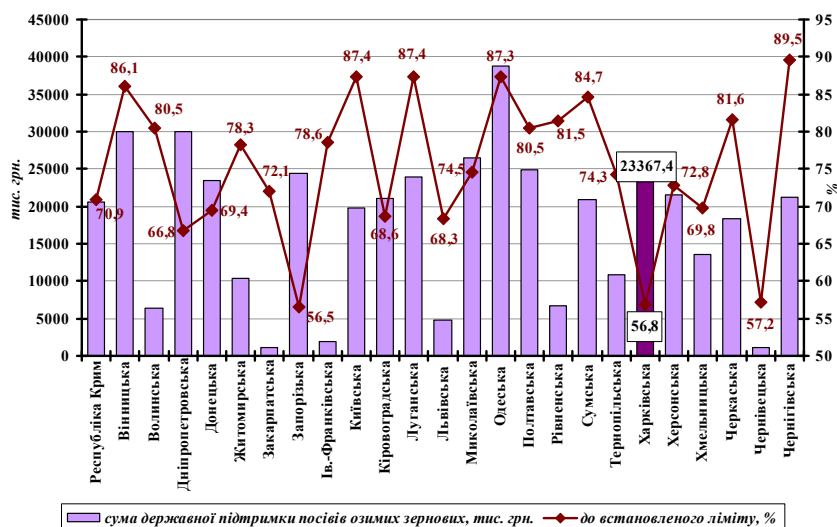

Рис. 1. Використання коштів на підтримку посівів озимих зернових у 2008 році

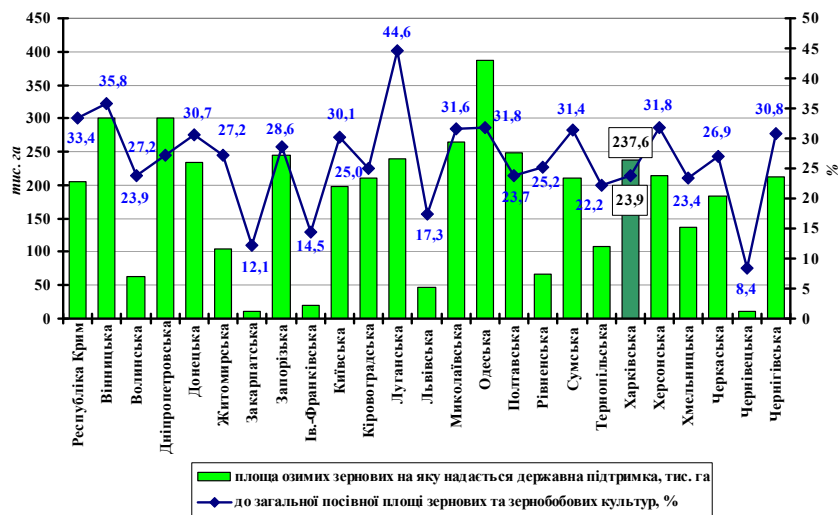

Рис. 2. Площа озимих зернових на яку надається державна допомога (за областями) та її структура

Це обумовлено здебільшого тим, що зерновий напрям виробництва в нашій державі є пріоритетним поряд з іншими в сільському господарстві, покликаним стати свого роду «локомотивом», що має витягнути з кризового стану всю галузь, бути каталізатором її подальшого стрімкого та динамічного розвитку. Так, у 2008 році на підтримку посівів озимих зернових культур з бюджету було виділено 595 450,0 тис. грн. на площу 4 460,2 тис. га або 54,88 % від площі посіву озимих зернових, що становило того ж року 8 127,0 тис. га, з них використано лише 445 611,5 тис. грн., або 74,8 %. По Харківській області ситуація наступна: сума фактично здійсненої державної підтримки склала 23 367,4 тис. грн. (56,8 % до встановленого ліміту, що є одним з найнижчих показників по Україні, після Запорізької області з показником 56,5 %) на площу 237,6 тис. га (23,9 % до загальної посівної площі зернових та зернобобових культур по області) або 98,3 грн. /га.

Що стосується ситуації з використанням коштів на підтримку посівів ярих зернових, в тому ж таки 2008 році (рис. 3-4), то необхідно відмітити, що в цілому по Україні, з врахуванням додатково виділених коштів наприкінці року в сумі 33 521,3 тис. грн., загальний обсяг допомоги склав 374 413,2 тис. грн. (93,56 % від виділеного ліміту) на площу 1 475,91 тис. га або 253,68 грн. /га.

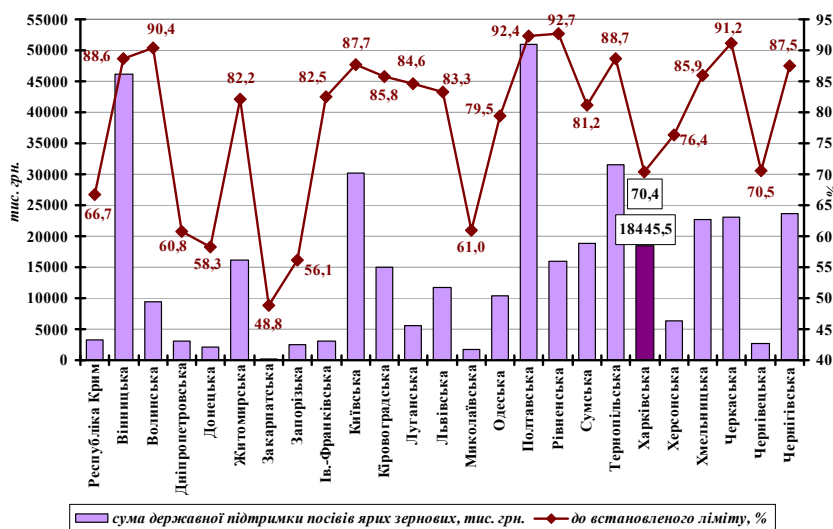

Рис. 3. Використання коштів на підтримку посівів ярих зернових у 2008 році

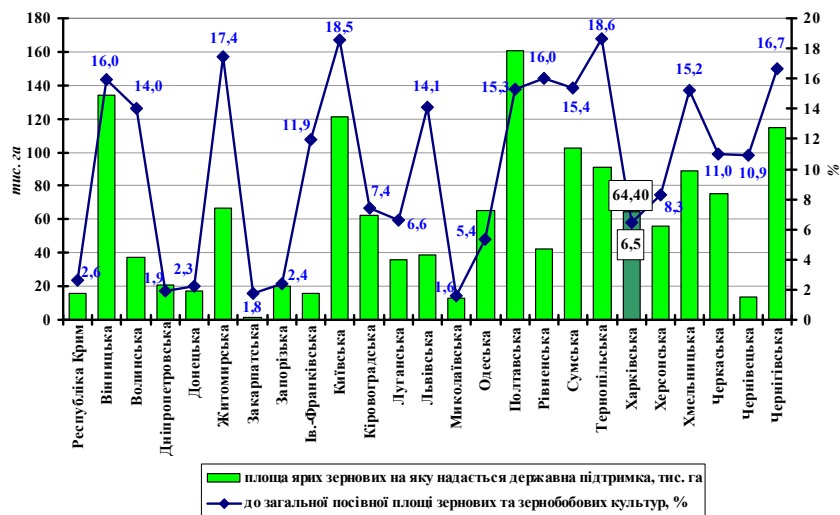

Рис. 4. Площа ярих зернових на яку надається державна допомога (за областями) та її структура

В Харківській області лише на 6,5 % площ зернових культур (64,4 тис. га) було надано підтримку в сумі 18 445,5 тис. грн., що становить 70,4 % від встановленого ліміту. В розрахунку на 1 га посіву ярих зернових по області обсяг державної підтримки склав 286,42 грн., що вище середнього по Україні на 32,74 грн. /га або на 12,9 %.

Проте, цих коштів явно не достатньо, оскільки їх вистачає на забезпечення лише мінімального рівня економічної ефективності виробництва зернових. Так, якщо у 2007 році рівень рентабельності виробництва зернових склав по Україні 28,7 %, а по Харківській області 38,5 %, то 2008 року відповідно тільки 16,2 % та 11,7 %. Тобто, рівень отриманої державної допомоги, що існує на сьогодні, не в змозі суттєво вплинути на підвищення ефективності зерновиробництва, а відповідно і на кардинальне поліпшення сукупного фінансового стану галузі.

Висновки. З огляду на невтішну динаміку загального зниження рентабельності по всій продукції рослинництва, критичний стан галузі тваринництва, а відповідно і всього сільськогосподарського виробництва, можна стверджувати про недостатню ефективність в цілому державної протекціоністської політики. Динаміка обсягу державної підтримки не забезпечує належного зростання валового виробництва та підвищення економічної ефективності, необхідної для забезпечення розширеного відтворення. У зв'язку з цим, доцільним є перегляд як напрямів, так і механізмів здійснення державної підтримки. З метою підвищення ефективності розподілу та використання бюджетних коштів, провадження бюджетної підтримки доцільне лише за першочерговими і виключно пріоритетними напрямками, до складу яких слід віднести підтримку:

- виробництва тієї сільськогосподарської продукції, яка становить основу продовольчої безпеки країни і є запорукою її сталого та динамічного розвитку за всіма аспектами та в усіх пов'язаних з цим напрямках;

- забезпечення достатнього рівня ресурсного потенціалу товаровиробників, який в свою чергу став би запорукою виробництва високоефективної конкурентоспроможної продукції;

- розробки і впровадження інноваційних науково-технічних програм;

- подальшого розвитку сільських територій та ринку аграрної продукції та ін.

В комплексі все вище перелічене сприятиме суттєвому поліпшенню економічної ситуації в галузі, посиленню конкурентної позиції вітчизняної продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, тим самим забезпечуючи підвищення експортного потенціалу та, що найголовніше, укріплення продовольчої безпеки країни в цілому.

Література.

1. Бородіна О.М. Коригування політики державної підтримки сільського господарства України / О.М. Бородіна, О.М. Могильний // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 55-61.
2. Борщ А.Г. Бюджетна підтримка аграрного сектору в умовах трансформаційних процесів в економіці України / А.Г. Борщ // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 111-116.
3. Галушко В.П. Методологічні та практичні аспекти рівня державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні / В.П. Галушко, А.Д. Діброва, Л.В. Діброва // Економіка АПК. – 2006. – № 3. – С. 3-11.
4. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3-9.
5. Коморова І.В. Перспективи зобов'язань України щодо скорочення бюджетної підтримки сільського

господарства у зв'язку зі вступом до СОТ / І.В. Коморова // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 72-78.

6. Полозенко Д.В. Прямі та непрямі форми державної підтримки сільськогосподарських підприємств / Д.В. Полотенко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 40-44.

7. Саблук П.Т. Продовольча безпека України / П.Т. Саблук, О.Г. Білоус, В.І. Власов // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 3-18.

8. Супрун О.М. Стан АПК та ефективність підтримки сільськогосподарського виробництва Харківщини / О.М. Супрун // Економіка АПК. – 2008. – № 7. – С. 13-15.

9. <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16720005>.

10. <http://www.oecd.org/bookshop>.